

1. Опис навчальної дисципліни

ЕКОЛОГІЧНА ТОКСИКОЛОГІЯ

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	<i>бакалавр</i>	
Спеціальність	<i>101 Екологія</i>	
Освітня програма	<i>Екологія</i>	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	вибіркова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	5	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	не передбачено	
Форма контролю	<i>Екзамен</i>	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки (курс)	2	2
Семестр	4	4
Лекційні заняття	30 год.	30 год.
Практичні, семінарські заняття		
Лабораторні заняття	45 год.	45 год.
Самостійна робота	45 год.	75 год.
Індивідуальні завдання	-	-
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	5	5

1. Мета, завдання та компетентності навчальної дисципліни

Основною метою навчальної дисципліни є формування у майбутніх фахівців теоретичних знань, умінь та практичних навичок щодо розроблення екологічних та організаційно-правових заходів для уникнення негативного впливу сільськогосподарської діяльності на навколишнє природне середовище і людину, зниження вірогідності змін з небажаними екологічними наслідками, забезпечення екологічного балансу на різних рівнях організації агроєкосистем, збалансованого розвитку соціально-економічного потенціалу сільськогосподарських територій і держави в цілому.

Програма навчальної дисципліни побудована за модульним принципом. Кожен з модулів є логічно завершеною складовою системи знань та умінь, що визначені у якості необхідних для формування фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня –бакалавр. В основу формування знань та умінь покладено навчальні елементи.

При викладанні дисципліни передбачається використання сучасних технічних засобів (мультимедійний проектор), а також знайомство з міжнародними нормативними документами, присвяченими екологічній безпечності хімічних речовин.

Завдання розкрити предмет, методи і місце дисципліни –Екологічна токсикологія в системі екологічних знань, висвітлити її засади, ознайомитись з основними розділами дисципліни, сприяти формуванню екологічного світогляду майбутніх екологів.

Опанувавши курс, студент повинен знати:

- Предмет, завдання і принципи екологічної токсикології, оцінки ризику та біобезпеки шкідливих речовин;
- Наукове і методичне забезпечення екологічної токсикології – екотоксикокінетики, екотоксикодинаміки, екотоксикометрії;
- Нормативну і законодавчу базу екологічної токсикології;
- Класифікацію шкідливих речовин за хімічний складом і цільовим використанням;
- Сучасні методи оцінювання екотоксикологічної небезпечності хімічних речовин у об'єктах навколишнього природного середовища;
- Методи аналізу і прогнозування змін довкілля при надходженні шкідливих речовин у навколишнє природне середовище.

Вміти:

- проводити оцінку рівня небезпечності шкідливих речовин для біологічних об'єктів екосистем;

- визначати небезпечні рівні шкідливих речовин у навколишньому природному середовищі;
- визначати екологічні ризики та розробляти екологічні прогнози при забрудненні навколишнього природного середовища ксенобіотиками;
- розробляти заходи щодо зменшення токсичного впливу шкідливих речовин на довкілля.

Набуття компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК): Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати складні комплексні завдання у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування при здійсненні дослідницько-інноваційної діяльності.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК8 Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК)

СК1. Знання та розуміння теоретичних основ екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.

СК9. Здатність до участі в розробці системи управління та поводження з відходами виробництва та споживання, в тому числі і радіоактивними.

СК14. Здатність застосовувати економічні механізми використання, охорони та відтворення природних ресурсів.

СК17. Здатність орієнтуватися в основних методах і системах забезпечення техногенної безпеки, обґрунтовано вибирати відомі пристрої, системи та методи захисту людини і природного середовища від небезпек.

СК18. Здатність оцінювати наслідки впливу воєнних дій на компоненти довкілля та обґрунтовувати заходи щодо їх відновлення.

Програмні результати навчання

ПРН3. Розуміти основні концепції, теоретичні та практичні проблеми в галузі природничих наук, що необхідні для аналізу і прийняття рішень в сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.

ПРН7. Розв'язувати проблеми у сфері захисту навколишнього середовища із застосуванням інноваційних підходів, вітчизняного і міжнародного досвіду.

ПРН9. Демонструвати навички оцінювання непередбачуваних екологічних проблем і обдуманого вибору шляхів їх вирішення.

Програма навчальної дисципліни

3. Програма та структура навчальної дисципліни для:

– повного терміну денної (заочної) форми навчання;

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р		л	п	лаб	інд	с.р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Основи екологічної токсикології - екотокікінетика, екотоксикодинаміка і екотоксиометрія												
Тема 1. Екотоксикологія: історія виникнення, видатні вчені, наукові школи, основні поняття, терміни, визначення	18	4		4		5						
Тема 2. Екотоксикокінетика – поведінка токсикантів у навколишньому природному середовищі	20	4		6		5						
Тема 3. Екотоксикодинаміка – механізми і форми токсичного впливу на біологічні об'єкти	20	4		6		5						
Тема 4. Екотоксиометрія – перспективна або ретроспективна оцінка токсичності ксенобіотиків	20	4		6		5						
Змістовий модуль II Екотоксикологічна оцінка основних груп небезпечних речовин												
Тема 5. Екотоксикологічна оцінка небезпечності пестицидів	20	4		6		5						

Тема 6. Екотоксикологічна оцінка агрохімікатів за впливом на екосистему	20	4		6		10						
Тема 7. Загальна екотоксикологічна характеристика основних груп токсичних речовин	20	4		6		5						
Тема 8. Екотоксикологічна оцінка наноматеріалів і нанотехнологій	12	2		5		5						
Усього годин	120	30		45		45						

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не передбачено навчальним планом	

5 Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Не передбачено навчальним планом	

6. Теми лабораторних занять

№п/п	Тема і зміст лабораторних занять	Кількість годин
1	Ксенобіотичний профіль середовища	4
2	Оцінка небезпечності речовини за показниками поведінки у компонентах екосистем	6
3	Визначення токсичності речовини за використання залежності доза - ефект (концентрація – ефект)	6
4	Екотоксикологічна оцінка небезпечності хімічної речовини відносно ґрунтових, водних та наземних організмів	6
5	Прогноз небезпечності пестицидів для біоти природних екосистем	6
6	Екотоксикологічна оцінка агрохімікатів за показниками впливу на ґрунтову систему	6
7	Ранжування хімічних речовин за рівнем їх екотоксикологічної небезпечності	6
8	Побудувати модель поведінки наночастинок у компонентах	5

	навколишнього природного середовища та визначити їх потенційний ризик для живих організмів	
	Усього годин	45

7. Приклади контрольних питань, комплектів тестів для визначення рівня засвоєння знань студентами

	Виберіть правильну характеристику для речовин, які складають ксенобіотичний профіль середовища:
А. ксенобіотики	1. речовини, які накопичуються у середовищі у невластивих концентраціях
В. екополютанти	2. речовини, концентрація яких у середовищі може ініціювати токсичний процес
С. екотоксиканти	3. чужерідні сполуки, здатні модифікувати перебіг нормальних фізіологічних процесів

	Який процес має назву «біомагніфікація»?
1	Виведення шляхом міграції або трансформації з певного компоненту екосистеми
2	Концентрація екотоксиканту в окремому органі, що супроводжується структурно-функціональними порушеннями
3	Збільшення концентрації екотоксиканту у тканинах кожного наступного організму – осередку харчового ланцюга
4	Підвищення концентрації магнію в організмі

	В основі токсичної дії речовини на біологічну мішень лежить:
1	Взаємодія речовини з біологічним об'єктом в межах екосистеми
2	Процес міграції та транслокації
3	Взаємодія речовини з біологічним об'єктом на молекулярному рівні
4	Процес біоаккумуляції

	Вкажіть залежність між видами зв'язків та величиною їх енергії, які утворюються у системі токсикант-молекула-мішень
А. ковалентний	1. 1-4 кдж/мол
В. іонний	2. 20 кдж/мол
С. Ван-дер-Ваальса	3. 40-600 кдж/мол

	Який процес відноситься до біотичної трансформації ксенобіотиків?
1	Окислення хімічних речовин під впливом атмосферного повітря та фотолізу
2	Руйнація хімічних речовин під впливом живих організмів, переважно мікроорганізмів
3	Утворення нових структурних органо-мінеральних комплексів з вищим рівнем токсичності

--	--

	Як називається процес взаємодії токсиканту і біологічного об'єкту намолекулярному рівні?
1	Токсичний процес
2	Інтоксикація
3	Токсична дія
4	Акліматизація

	Механізми формування і розвитку токсичного процесу визначаються:
1	Будовою речовини і діючою дозою
2	Особливостями ксенобіотичного профілю
3	Антропогенним навантаженням на екосистему
4	Усі відповіді вірні

	Які речовини відносяться до тривало персистентних:
1	нітрати
2	ефіри
3	оксиди вуглецю
4	важкі метали

	Вкажіть, внаслідок яких процесів відбувається біотична та абіотичнатрансформація ксенобіотиків у навколишньому природному середовищі
1 біотична	Міграція
	Гідроліз
2 абіотична	Транслокація
	Мікробний розклад
	Які показники використовують для встановлення токсичності пестициду відносно дафній?
1	T ₅₀
2	LC ₅₀
3	КТТ
4	ГДК

	Зниження чисельності мікроорганізмів у ґрунті під впливом препарату відбулося на 68% відносно еталону. До якого класу небезпечності відноситься препарат?
1	Високо небезпечний
2	Небезпечний
3	Помірно небезпечний
4	Мало небезпечний

7. Методи навчання

Під час вивчення дисципліни використовують пояснювально-ілюстративний, дослідницький методи з залученням нормативних документів,

наочного обладнання, комп'ютерних програм з відповідним програмним забезпеченням, наочних стендів, каталогів нормативних документів, Законів України тощо.

8. Форми навчання

Види і форми контролю регулюються Положенням про екзамен та заліки у Національному університеті біоресурсів і природокористування України https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u284/polozh_ekzameni_zaliki_2020_dlya_saytu.pdf

1. Усний і письмовий поточний контроль знань.
2. Формою самостійної роботи здобувача є вивчення спеціальної літератури та виконання індивідуальних завдань.
3. Екзамен

Видами контролю знань здобувачів вищої освіти є поточний контроль, проміжна та підсумкова атестації. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувачів вищої освіти до виконання конкретної роботи.

9. Розподіл балів, які отримують здобувачі

Оцінювання знань студента відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «Положення про екзамен та заліки у НУБіП України» (наказ про уведення в дію від 26.04.2023 р. протокол № 10).

Рейтинг студента, бали	Оцінка національна результати складання	
	екзаменів	заліків
90-100	Відмінно	Зараховано
74-89	Добре	
60-73	Задовільно	
0-59	Незадовільно	Не зараховано

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи $R_{\text{нр}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{нр}} + R_{\text{ат}}$

.

10. Науково-методичне забезпечення

Науково-методичне забезпечення навчального процесу передбачає: науково-освітню програму, навчальні плани, підручники і навчальні посібники; інструктивно-методичні матеріали практичних занять; контрольні роботи; текстові варіанти тестів для поточного і підсумкового контролю, методичні матеріали для організації самостійної роботи

11. Рекомендована література

Основна

1. Екотоксикологічна оцінка пестицидів, агрохімікатів та агротехнологій: Навчальний посібник. Макаренко Н.А., Макаренко В.В. - Київ: ДП «Прінт-Сервіс». - 2017. – 351 с.

2. Нанотехнології у рослинництві (Макаренко Н.А., Бондарь В.І., Рудницька Л.В. Розділ «Екотоксикологічні аспекти застосування нанотехнологій у рослинництві») [Коллективна монографія] – К.: Аграрна наука, 2020.

3. Немий, Степан Михайлович. Основи екологічної токсикології: підручник для студ. екол. спец. вищих навч. закл. / С. М. Немий, Л. М. Консевич ; Інститут менеджменту та економіки. - Івано-Франківськ :, 2020. - 180 с.

4. Григор'єва Л. І. Екологічна токсикологія та екотоксикологічний контроль : [навчальний посібник] / Л. І. Григор'єва, Ю. А. Томілін. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ імені Петра Могили. – Миколаїв, 2015. – 240 с.

5. Екологічна токсикологія : навчально-методичний посібник /Мирослава Петровська. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. – 245 с.

6. Григор'єва Л. І. Основи екологічної токсикології: [навчально методичні матеріали до курсу] / Л. І. Григор'єва, Ю. А. Томілін –Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2019. – Вип. 150. – 45 с.

7. Natalia Makarenko, Valeria Bondar, Volodymyr Makarenko, Lyudmyla Symochko. Zinc deficiency in soils of ukraine: possible causes and regulatory mechanisms, International Journal of Ecosystems and Ecology Science (IJEES), ISSN: 2224-4980, Volume 11, Issue 4, August - December 2021, (Serial Number 44) page 857- 866; DOI: <https://doi.org/10.31407/ijeess11.424>

8. Сальнікова А.В., Макаренко Н.А. До питання перспектив і проблем органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні. - Наукові доповіді НУБіП України, №6 (94), 2021 <http://dx.doi.org/10.31548/dopovidi2021.06.004>

9. V. P. Strokal, N. A. Makarenko, T. S. Chorna, A. V. Kovrak. Екологічне оцінювання токсичності сполук азоту для водних організмів за допомогою біотесту *Lemna minor* L. - Наукові доповіді НУБіП України, №6 (94), 2021 <http://dx.doi.org/10.31548/dopovidi2021.06.002>

10. Макаренко Н. А., Подзереї Р. В. Верифікація способу встановлення придатності ґрунтово-кліматичних умов для виробництва органічної продукції рослинництва стандартизованої якості. Вісник Уманського національного університету садівництва. Серія: Агрономія. Умань, 2021. № 1. С. 54–59. DOI: 10.31395/2310-0478- 2021-1-54-59

11. Natalia Makarenko, Valeria Bondar, Volodymyr Makarenko, Lyudmyla Symochko. Nanoagrochemicals: ecotoxicological risk assessment. International Journal of Ecosystems and Ecology Science (IJEES) Volume 10, issue 1, 2020. <https://doi.org/10.31407/ijeess10.1>

Інформаційні ресурси

1. Е.Безак-Мазур, Т. Шендрік. Транскордонні проблеми токсикології довкілля.

https://pidru4niki.com/71194/ekologiya/transkordonni_problemi_toksikologiyi_dovkillya

2. Екологічна токсикологія (навчально-методичний посібник)

<https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/02/%d0%95%d0%ba%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b3%d1%96%d>

3. <http://www.airsoft-bit.ru/media/normativi/Ecologicheskaya-toksikologia-uchebnoe-posobie-2006.pdf>